

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра обліку і аудиту

АФОНІКОВА АННА ПАВЛІВНА

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи на здобуття
ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит
підприємницької діяльності»

Науковий керівник:
канд. екон. наук, доц. б.в.з. Руденко Н.О.

Рецензент:
канд. екон. наук, доц. б.в.з. Мельничук Л.С.

Миколаїв 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з найголовніших задач, яку завжди ставить перед собою керівництво кожної країни задля досягнення фінансового добробуту населення, є забезпечення спроможності ефективного функціонування та динамічного розвитку банківського сектору. Останні ж, в свою чергу, головним чином залежать від обсягу грошових коштів, який банк здатен залучити та перерозподілити між суб'єктами грошового ринку. І чим більшу кількість залучених ресурсів генерують банки, тим більшу кількість вони здатні надати населенню та суб'єктам господарювання з метою проведення господарської діяльності, сталого зростання національного багатства та добробуту населення.

Більшу частину залучених коштів банків складають депозити фізичних та юридичних осіб, а тому правильна і раціональна організація обліку та аналізу депозитних операцій є важливою передумовою прийняття ефективних управлінських рішень.

Зважаючи на цілу низку об'єктивних причин (таких як посилення конкуренції між банками, застосування нових інформаційних технологій, адаптація до умов ринкового середовища тощо), проблеми організації обліку, контролю та аналізу депозитних операцій, вивчення особливостей розкриття інформації про них у фінансовій та статистичній звітності вітчизняних банків набувають особливого значення та актуальності.

Грунтовне дослідження депозитних операцій банку з точки зору їх обліку та контролю знайшло своє відображення у працях таких вітчизняних науковців як: Анатолія Герасимовича, Любомири Кіндрацької, Віри Ричаківської, Людмили Снігурської, Тамари Кривов'яз, Галини Табачук, Богдана Усача, Олега Васюренка та багатьох інших.

Незважаючи на широке висвітлення в науковій літературі проблем, пов'язаних з обліком та аналізом депозитних операцій банку, не всі аспекти цього складного питання з'ясовано і належно обґрунтовано, а відтак потребують подальшого дослідження та розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження сутності депозитних операцій, особливостей відображення їх в бухгалтерському обліку, методики розкриття інформації про них у фінансовій та статистичній звітності банків, а також розроблення рекомендацій стосовно поліпшення цих процесів та методик.

Задля досягнення вказаної мети були поставлені наступні завдання:

- визначити поняття депозиту та депозитної операції, їх сутність та роль у формуванні ресурсної бази банку;
- розглянути класифікацію депозитів та проаналізувати в динаміці кількість залучених банками України вкладів в розрізі різних класифікаційних ознак;

- розкрити порядок здійснення та загальні підходи до обліку депозитів та процентів за ними, особливості оподаткування останніх;
- проаналізувати кількість діючих банків, а також кількість структурних підрозділів найбільших державних банків України;
- дослідити місце кожного з цих банків в загальній структурі банківської системи України за основними показниками діяльності;
- навести характеристику основних показників діяльності Приватбанку, Ощадбанку, Укрексімбанку та Укргазбанку та зробити комплексний аналіз структури їх активів та зобов'язань;
- проаналізувати стан та динаміку залучення депозитних ресурсів державними банками України, а також особливості відображення інформації про них у фінансовій та статистичній звітності;
- розглянути особливості проведення внутрішнього аудиту депозитних операцій в банку;
- запропонувати рекомендації щодо поліпшення обліку, аналізу і внутрішнього аудиту депозитних операцій;

Об'єктом дослідження є депозитні операції Приватбанку, Ощадбанку, Укрексімбанку та Укргазбанку.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні підходи до організації обліку та аналізу депозитних операцій чотирьох найбільших державних банків України.

Методи дослідження. Під час дослідження теми дипломної роботи були використані наступні методи та прийоми: аналізу і синтезу (для уточнення сутності депозитних операцій та дослідження фінансового стану банків і показників залучення депозитних ресурсів), метод індукції та дедукції (при переході від класифікаційних ознак депозитів до конкретних показників за цими ознаками, а також при пошуку рекомендацій щодо поліпшення розкриття інформації про депозити у фінансовій та статистичній звітності банків), метод економіко-статистичного аналізу (при комплексному аналізі структури активів та зобов'язань найбільших державних банків України), метод логічного аналізу (при формулюванні висновків щодо стану залучення банками депозитних ресурсів) тощо.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові та законодавчі акти стосовно визнання депозитів та відображення депозитних операцій банку в бухгалтерському обліку, фінансовій та статистичній звітності, фундаментальні положення теорії бухгалтерського обліку, наукові праці провідних учених з обліку та аналізу в банку, офіційна фінансова звітність чотирьох найбільших державних банків та Національного банку України.

Наукова новизна одержаних результатів знаходить своє відображення в удосконаленні та розширенні інформації стосовно облікового відображення залучених банками депозитів у фінансовій та статистичній звітності вітчизняних банків, а також в покращенні якості висвітлення інформації про

депозити, яку банки публікують на своїх веб-сайтах. Результати проведеного дослідження полягають у наступному:

Дістало подальший розвиток:

- комплексний аналіз стану державного ринку банківських послуг в частині депозитних операцій Приватбанку, Ощадбанку, Укресімбанку та Укргазбанку;

Удосконалено:

- особливості відображення інформації про депозити у фінансових звітах державних банків та у даних, що подаються до Національного банку України;
- підходи до інформації, яка публікується на офіційних сайтах державних банків;

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 84 сторінках друкованого тексту. Робота містить 29 таблиць на 32 сторінках, 16 рисунків на 20 сторінках 16 додатків на 19 сторінках. Список використаних джерел включає 44 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** визначено актуальність обраної теми, об'єкт, предмет і методи дослідження; наведено інформаційну базу, розкрито наукову новизну, а також сформовано мету та завдання дипломної роботи. Окрім того, вступ містить структуру роботи.

Перший розділ **«Теоретичні основи організації депозитних операцій банку»** присвячено розкриттю таких понять як «депозит» та «депозитна операція банку», обґрунтуванню ролі депозитів у формуванні ресурсної бази банківських установ, дослідженню динаміки залучення депозитів банківською системою України.

Зокрема, було визначено, що найбільшу частку фінансових ресурсів банку складають залучені кошти, до яких належать: кошти на бюджетних рахунках, у міжбанківських розрахунках, кошти на поточних рахунках підприємств, установ та організацій, і, безумовно, вклади населення. Вклади, або я їх ще називають депозити, являють собою розміщені клієнтами на договірних засадах кошти у готівковій або ж безготівковій формах на рахунках в банку на визначений строк (або без його зазначення) і підлягають виплаті вкладнику. Депозитною операцією називають власне процес залучення банками депозитних коштів.

Метою депозитних операцій є залучення коштів банками для подальшого проведення активних операцій та для забезпечення ліквідності банківської установи. Проаналізовано динаміку залучення банківських депозитів резидентами в Україні за останні 10 років (рис. 1).

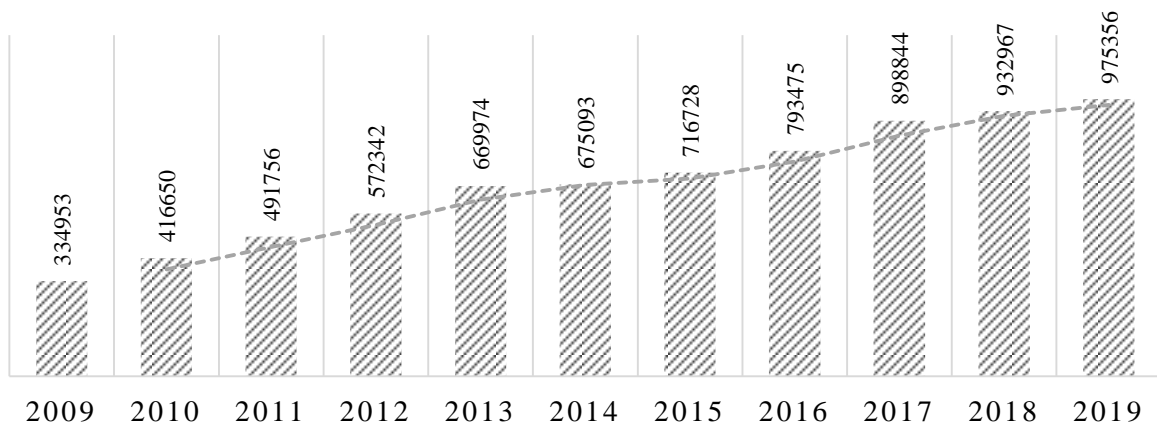

Рис. 1. Динаміка депозитів, залучених депозитними корпораціями (крім Національного банку України), 2009 – серпень 2019 рр., млн. грн.

Було визначено, що протягом останнього десятиріччя динаміка залучення депозитних коштів на рахунки банків в країні мала тенденцію до зростання, однак останніми роками така тенденція супроводжується відносно низькими темпами, що пояснюється втратою вкладників довіри до банківських установ.

Крім того, в першому розділі наводиться класифікація депозитів за категоріями вкладників, строками використання, видами валют та деякими іншими ознаками (табл. 1). Проаналізовано динаміку депозитів у розрізі зазначених класифікаційних ознак за останні 5 років.

Таблиця 1

Класифікація депозитів

Ознака	Види депозитів
Економічне значення	Активні та пасивні
Категорії вкладників	Депозити фізичних осіб Депозити суб'єктів господарювання Депозити банків
Строки використання	Строкові та депозити до запитання (або на вимогу)
Спосіб оформлення	Депозити, що оформляються: а) договором банківського рахунку; б) банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадної книжки; в) договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадного (депозитного) сертифіката; г) договором банківського рахунку або вкладу (депозиту) з видачею платіжної картки
Види валютних цінностей, внесених на депозит	Депозити в банківських металах, депозити в національній валюті та депозити в іноземній валюті
Форма грошового обігу	Ті, що вносяться готівкою та безготівкові

Також розділ містить інформацію про рахунки, на яких в банку здійснюється облік депозитів, а також типові проводки щодо відображення в обліку депозитних операцій (операції за поточними рахунками, залучення строкових депозитів, нарахування та сплата процентних витрат, амортизація премії і дисконту, облік комісійних доходів тощо).

Визначено, що в Україні проведення депозитних операцій банків регламентується такими нормативно-правовими актами:

- Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 р. №2121-III;

- Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI;

- Положенням про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 3 грудня 2003 р. № 516.

- Інструкцією про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків - резидентів і нерезидентів, затвердженою постановою Правління НБУ від 12.11.2003р. № 492;

- Положенням про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами, затвердженим рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 9.08.2012 р. № 14.

Варто також зазначити, що в розділі розкриваються умови оподаткування процентів за депозитами, залученими від фізичних осіб.

Другий розділ «**Аналіз депозитних операцій найбільших державних банків України**» присвячено дослідженню фінансового стану чотирьох найбільших банків України, які перебувають у власності держави, а також аналізу власне залучених цими банками депозитів. В цьому розділі наведена динаміка кількості діючих банків в Україні за останні 10 років (табл.2).

Таблиця 2

Динаміка кількості діючих банків в Україні, 2010 – 2019 рр.

Назва показника	Станом на 01.01									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість діючих банків	182	176	176	176	180	163	117	96	82	77
З них: з іноземним капіталом	51	55	53	53	49	51	41	38	38	37
У т. ч. з 100% іноземним капіталом	18	20	22	22	19	19	17	17	18	23

Зокрема, було визначено, що вона має спадний характер, і за останнє десятиріччя кількість банків в Україні зменшилася майже у два з половиною рази.

Визначено, що до найбільших банків, які нині перебувають у власності держави належать: Приватбанк, Ощадбанк, Укрексімбанк та Укргазбанк.

Наведено організаційно-економічну характеристику цих банків, а також кількість їх структурних підрозділів (рис.2).

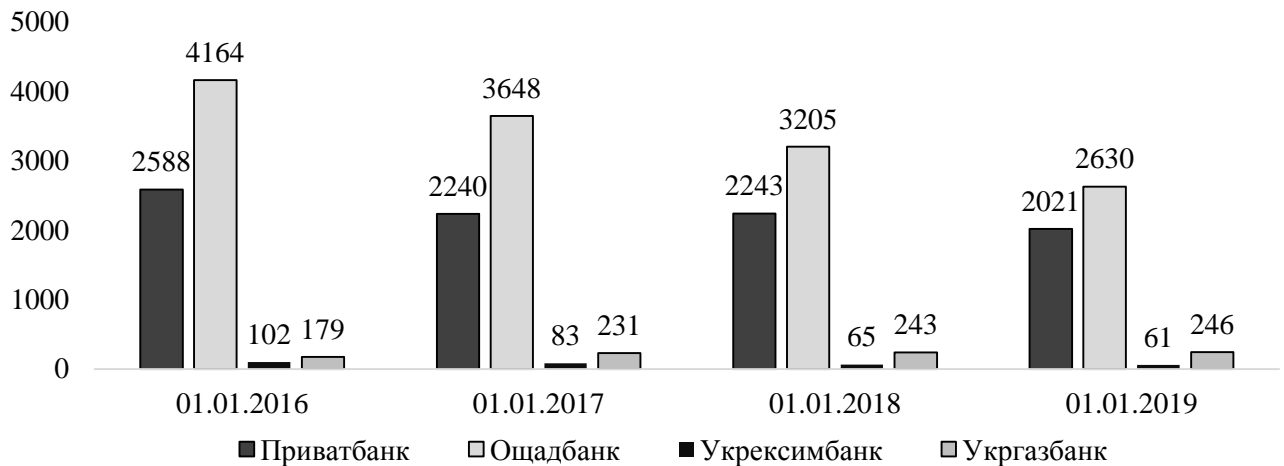

Рис. 2. Динаміка кількості діючих структурних підрозділів найбільших державних банків України, 2016 – 2019 рр.

Визначено що найбільшу кількість діючих структурних підрозділів має Ощадбанк. В цьому розділі також проаналізовано частку кожного з досліджуваних банків у загальній структурі банківської системи України за основними показниками діяльності. Зокрема, за обсягами активів та зобов'язань на сьогоднішній день найбільшим банком є Приватбанк, а за обсягом власного капіталу – Ощадбанк.

Крім того, розділ містить інформацію про динаміку валюти балансів кожного з досліджуваних банків за останні 4 роки (рис. 3), а також структурний аналіз їх балансів за останні 3 роки.

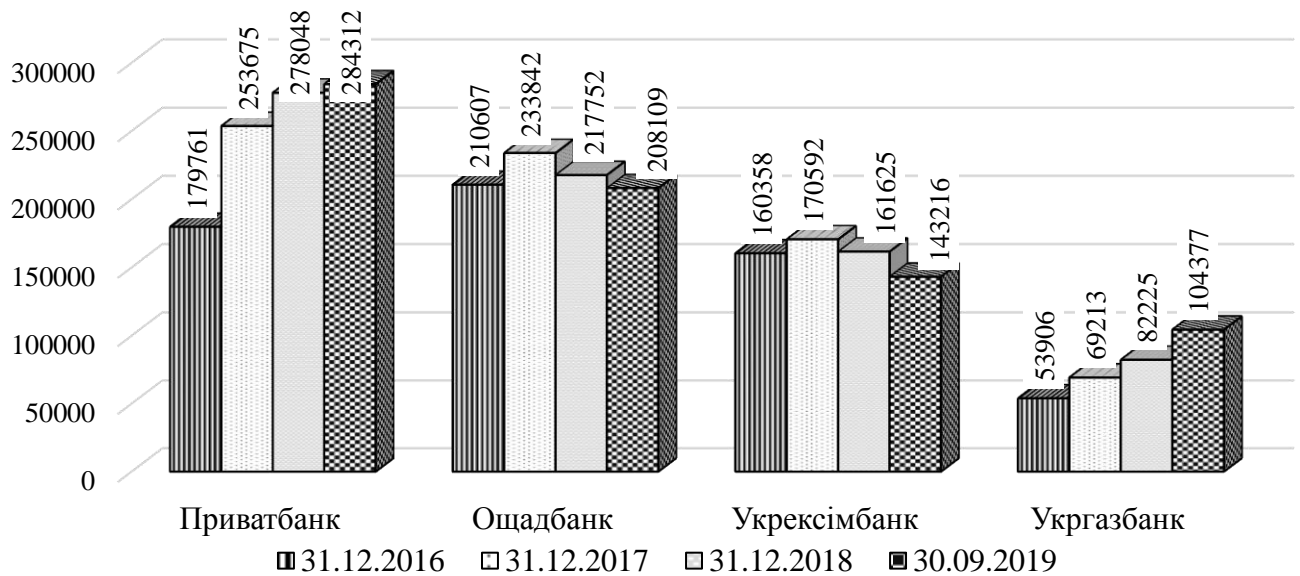

Рис.3. Динаміка змін валют балансу банків, 2016 – вересень 2019 рр.

Чималу увагу зосереджено на динаміці обсягів залученими банками коштів клієнтів. Визначено, що за останні три роки найбільше депозитів залучалося Приватбанком, а найменше – Укргазбанком, однак останній нарощує обсяги депозитів значно швидшими темпами, ніж усі інші банки (рис. 4).

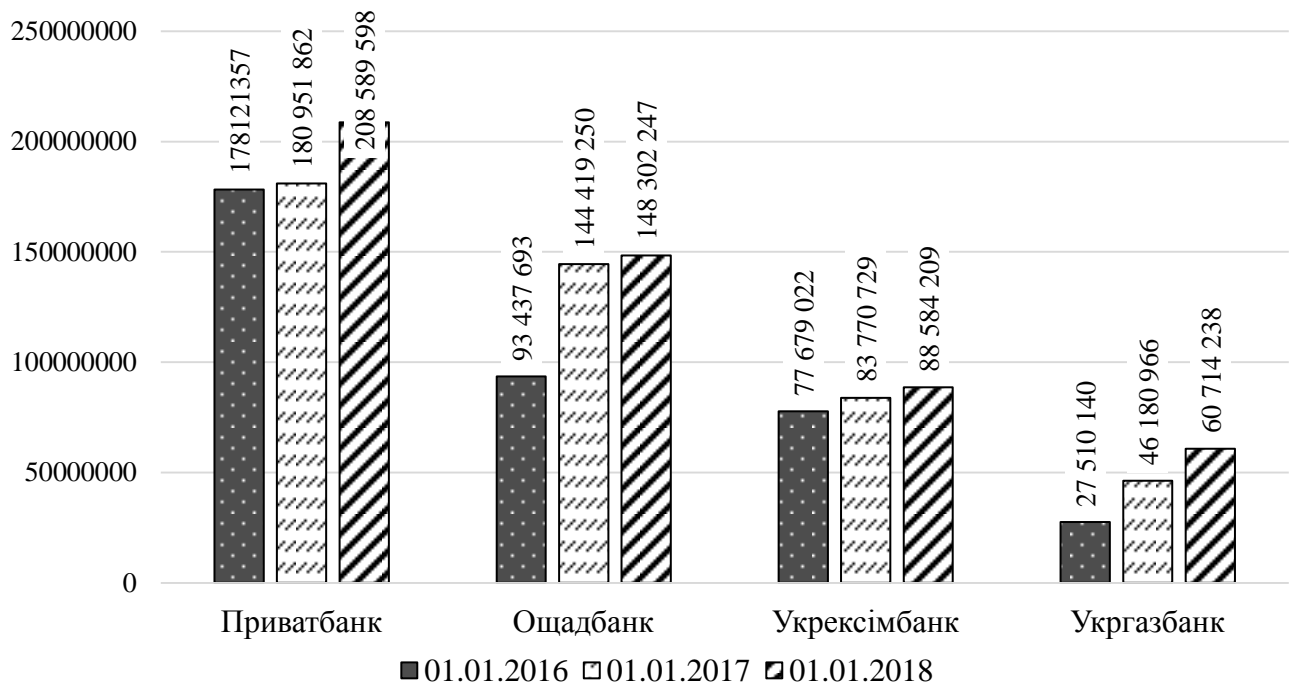

Рис.4. Динаміка обсягів залучення банками коштів клієнтів, 2016-2018рр.

Крім того, було проаналізовано розподіл коштів клієнтів за категоріями вкладників за останні три роки, та проаналізовано динаміку часток коштів на вимогу за цей же період. Визначено, що Приватбанк та Ощадбанк залучають

більше коштів фізичних осіб, а Укрексімбанк та Укргазбанк – відповідно, юридичних.

Третій розділ «Удосконалення організації обліку і контролю депозитних операцій банків» присвячено дослідженню особливостей відображення інформації про залучені банками депозити у фінансовій та статистичній звітності банків. Проаналізовано види (рис. 5) та значення банківської звітності.

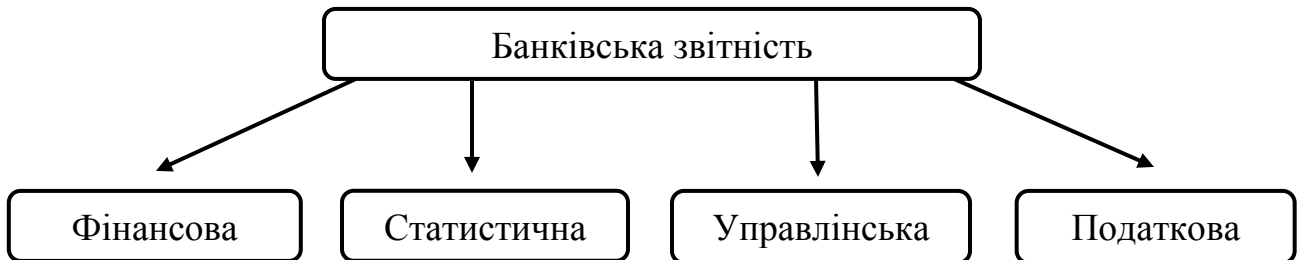

Рис. 5. Види банківської звітності

Визначено, що управлінська та податкова звітності не є публічними, на відміну від фінансової та статистичної.

Фінансова звітність банку є відображенням результатів його діяльності на певний момент часу. Вона не лише дає змогу керівництву та акціонерам проаналізувати поточний фінансовий стан банку, але й є своєрідним джерелом контролю з боку національного банку, який на державному рівні оцінює діяльність всієї банківської системи України

Визначено, що у фінансовій звітності, інформація про депозити міститься у звіті про фінансовий стан, звіті про рух грошових коштів, але найбільше – у примітках до фінансової звітності.

Так, зокрема, у примітках депозити відображаються в розрізі строковості, категорій вкладників, секторів економіки тощо. Варто також зазначити, що Ощадбанк не в повній мірі зазначає інформацію відповідно до категорій вкладників.

Неабияке значення має складання та подання банками статистичної звітності, яка використовується національним банком для забезпечення виконання наглядових та регулятивних функцій.

Крім того, в розділі зазначається інформація про файли з показниками статистичної звітності, які подаються до Національного банку, а також особливості інформації, які банки зобов'язуються оприлюднювати на сторінках своїх веб-сайтів.

До такої інформації, в свою чергу, належить:

- оборотно-сальдовий баланс банку;
- розподіл кредитів, наданих фізичним та юридичним особам за валютами, класами боржника та розмірами кредитного ризику;

- розподіл кредитів, наданих суб'єктам господарювання за видами економічної діяльності;
- значення економічних нормативів та лімітів відкритої валютної позиції;
- значення нормативів капіталу та їхніх складових;
- розподіл вкладів фізичних осіб та сума можливого відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб;
- результати оцінки стійкості банків і банківської системи України.

Особливу увагу в третьому розділі зосереджено на значенні, завданнях та етапах внутрішнього аудиту банку в частині депозитних операцій.

Так, зокрема визначено, що основною метою внутрішнього аудиту депозитних операцій банку є оцінка якості залучених ресурсів, визначення відповідності депозитних операцій чинному законодавству з бухгалтерської та юридичної точок зору, а також з точки зору виконання стратегічних завдань банку.

Етапи внутрішнього аудиту депозитних операцій представлені в рис. 6.

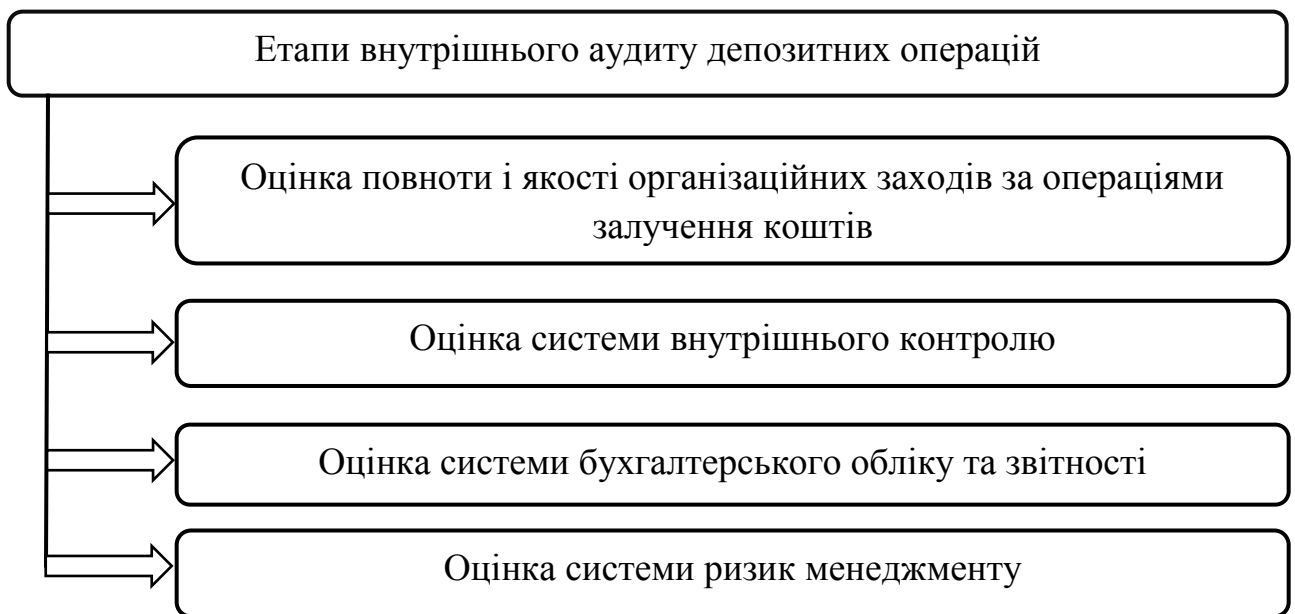

Рис 6. Етапи внутрішнього аудиту депозитних операцій

ВИСНОВКИ

Дипломну роботу присвячено дослідженню стану залучення депозитів найбільшими державними банками України, особливостей їх обліку, аналізу, та розкриття у фінансовій та статистичній звітності банків. Одержані результати дозволяють зробити такі висновки:

1. Основу ресурсної бази вітчизняних банків складають залучені кошти, а саме – депозити населення та суб'єктів господарювання. Тому неабиякого

значення набуває правильність та якість бухгалтерської інформації щодо залучених банками коштів, адже вона сприяє запобіганню хибних рішень та є визначальним чинником ефективного управління банком.

2. Було розглянуто динаміку залучених банківською системою України депозитів, а також їх класифікацію за: категоріями вкладників, строками використання, формою грошового обороту, способом юридичного оформлення зобов'язань та видами валютних цінностей, внесених на депозити.

3. В дипломній роботі було розкрито методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку банків інформації про залучені банком депозити, про порядок їх залучення на поточні та вкладні рахунки, про розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів, а також про доходи та витрати, пов'язані з проведенням депозитних операцій.

4. Крім того, було здійснено аналіз кількості діючих в Україні банків, а також кількості структурних підрозділів чотирьох найбільших державних банків України: Приватбанку, Ощадбанку, Укресімбанку та Укргазбанку.

5. Досліджено частки цих банків у загальній структурі банківської системи України за показниками активів, зобов'язань та капіталу за останні три роки.

6. Комплексно проаналізовано структури балансів досліджуваних банків в період з 2017 року до кінця третього кварталу 2019 року.

7. Було розглянуто динаміку обсягів залучення державними банками депозитних коштів за останні три роки (загальні показники, а також в розрізі категорій вкладників і строковості).

8. Визначено види банківської звітності, а також яким чином у фінансовій та статистичній звітності державних банків розкривається інформація про залучені депозити.

9. Проаналізовано особливості внутрішнього аудиту депозитних операцій банків.

10. Запропоновано шляхи розширення інформації стосовно облікового відображення залучених банками депозитів у фінансовій та статистичній звітності вітчизняних банків, а також висвітлення інформації про депозити, яку банки публікують на своїх веб-сайтах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Афонікова А.П. Депозитні операції державних банків України: сучасний стан та тенденції розвитку / А.П. Афонікова // Студентські наукові студії : Молодіжний науковий журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2020. (подано до друку)

2. Афонікова А.П. Методичні засади організації внутрішнього аудиту депозитних операцій банку /А.П. Афонікова // Студентські наукові студії :

Молодіжний науковий журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2020. (подано до друку)

АНОТАЦІЯ

Афонікова А.П. Облік та аналіз депозитних операцій банку.-Рукопис.

Магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти магістр за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

Магістерську роботу присвячено дослідженню сутності депозитних операцій, особливостей відображення їх в бухгалтерському обліку, методики розкриття інформації про них у фінансовій та статистичній звітності банків, а також розроблення рекомендацій стосовно поліпшення цих процесів та методик.

У результаті дослідження висвітлено економічну сутність депозитів та депозитної діяльності банківських установ, визначено роль депозитних операцій у формуванні ресурсної бази банківських установ. Проаналізовано динаміку складу та структури залучених депозитів державних банків України за останні 5 років в розрізі депонентів. Досліджено зміни строкових депозитів та депозитів до запитання вітчизняних банків за 2016-2019 роки. Оцінено депозити банків в розрізі валют за досліджуваний період. Удосконалено особливості відображення інформації про депозити у фінансових звітах державних банків та у даних, що подаються до Національного банку України; підходи до інформації, яка публікується на офіційних сайтах державних банків;

Визначено проблеми відображення в обліку депозитних операцій банку з фізичними та юридичними особами, а також розглянуто організаційні та методологічні аспекти обліку з метою оптимізації і підвищення ефективності депозитної політики комерційних банків України. Визначено роль внутрішнього аудиту та контролю в діяльності банків України.

Ключові слова: депозит, депозитні операції, банк, діяльність банків, ресурси банків, депозити юридичних осіб, депозити фізичних осіб.

ABSTRACT

Afonikova A.P. Accounting and analysis of bank deposit operations. – Manuscript.

Master's thesis for Master's degree of Higher Education specialty 071 Accounting and Taxation - Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2020.

The master's thesis is devoted to the study of the economic essence of deposit operations, features of their reflection in accounting, methods of disclosure of

information in the financial and statistical reporting of banks, as well as developing recommendations for improving these processes and techniques.

The study highlights the economic essence of deposits and deposit activity of banking institutions, defines the role of deposit operations in the formation of the resource base of banking institutions. The dynamics of composition and structure of attracted deposits of Ukrainian banks has been analyzed over the last five years in terms of depositors. The changes of term deposits and deposits to the demand of domestic banks for 2016–2019 were investigated. Bank deposits in terms of currencies for the investigated period were evaluated. The features of displaying information on deposits in the financial statements of state-owned banks and in data submitted to the National Bank of Ukraine have been improved; approaches to information published on official websites of state-owned banks. The problems of reflection in the account of deposit operations of the bank with individuals and legal entities are defined, as well as organizational and methodological aspects of accounting are considered in order to optimize and increase the efficiency of the deposit policy of commercial banks of Ukraine. The role of internal audit and control in the activity of Ukrainian banks has been determined.

Key words: deposit, deposit operations, bank, activity of banks, bank resources, deposits of legal entities, deposits of individuals.